

Adrian Năstase

Perenitatea și actualitatea operei europene a lui Titulescu*

Domnule director,
Excelențe,
Doamnelor și domnilor,
Dragi prieteni,

Am onoarea și marea plăcere de a mă adresa astăzi dumneavoastră, exprimându-vă cele mai vii mulțumiri pentru prezența dumneavoastră aici, pe care o apreciez ca un sincer omagiu adus memoriei lui Nicolae Titulescu, omul politic și diplomatul de o reală anvergură internațională.

România celebrează în acest an – atât în mediile academice, cât și în cele diplomatice – cea de a 120-a aniversare a nașterii ilustrului nostru predecesor. Unde am putea face mai bine acest lucru decât la Geneva, oraș care evocă, prin excelență, pacea și avântul relațiilor internaționale de mai bine de un secol?

Pe de altă parte, Guvernul României a declarat anul 2002 „Anul Titulescu“, ca o dovadă a înaltei considerații pe care poporul român o acordă imaginii eminentului nostru compatriot. Într-adevăr, Nicolae Titulescu a fost, la timpul său, un mare european și o personalitate contemporană, prin viziunea sa complexă a lumii și a viitorului ei, o sursă de inspirație pentru prezent, în folosul omenirii.

Prin puternica sa personalitate, prin gândirea sa activă și novatoare, el a reușit să armonizeze idealismul său cu o analiză realistă și lucidă a evoluției raporturilor între state, într-un unic scop: să le dirijeze pe calea progresului economic și social-cultural. Concepția și acțiunea sa susținută în favoarea Societății Națiunilor, forum cu vocație universală în menținerea păcii și întăririi cooperării internaționale, sunt bine cunoscute. Nicolae Titulescu a contribuit la eforturile consacrate perfecționării acestei organizații pentru ca ea să poată răspunde sfidărilor epocii sale și necesității îndeplinirii scopurilor sale fundamentale.

Opera sa aparține perenității, reprezentând un mesaj de o evidentă actualitate.

Noi ne aflăm aici la Geneva, în Elveția, oraș și țară care au fost timp de două decenii atât de intim legate de acțiunea neobositului soldat în tranșeele păcii – este vorba chiar de cuvintele prin care Titulescu își definea viața.

---

* Conferință susținută de Adrian Năstase, prim-ministru al României, președinte al Fundației Europene Titulescu, la Institutul Universitar de Înalte Studii Internaționale, Geneva, 15 aprilie 2002; publicată în Adrian Năstase, *Titulescu, contemporanul nostru/Titulescu, notre contemporain*, Fundația Europeană Titulescu, București, 2002, pp. 96–102; în Adrian Năstase, George G. Potra, *Titulescu – Ziditor de mari idealuri*, Fundația Europeană Titulescu, București, 2007, pp. 66–75.

Trebuie, în același timp, să-i omagiem pe toți cei care, asemenea lui, și-au consacrat eforturile promovării valorilor esențiale ale democrației, afirmării libere a națiunilor, creării unor noi fundamente pentru relațiile între state, și acest lucru, în condițiile integrării lor active în structurile și mecanismele destinate apărării și întăririi respectării dreptului internațional, conferindu-i acestuia ordine și stabilitate.

Titulescu nu a fost un simplu teoretician de drept internațional, ci un luptător viguros pe scena internațională. Numeroasele sale luări de poziție, pline de energie, în momente de criză, dovedesc atitudinea sa lucidă, constructivă pentru crearea instrumentelor politice, juridice, economice, culturale sau militare – continentale sau regionale – capabile să ofere eficacitatea necesară soluționării problemelor atât de complexe din perioada anterioară celui de-al Doilea Război Mondial.

„Orator al păcii“, așa cum a fost numit de numeroși contemporani ai săi, Titulescu a făcut mereu apel la rațiune și la responsabilitate față de destinul omenirii. Din acest punct de vedere, opera sa continuă să facă apel astăzi, prin puternicul său ecou de formare și determinare a evoluțiilor geopolitice, la o profundă și necesară reflexie, și, în același timp, la necesitatea unei acțiuni vigilente și continue, la care trebuie să contribuie toate statele și națiunile.

El afirma: „Pacea nu este posibilă decât în măsura în care comunitatea internațională, relațiile dintre state se bazează pe respectul reciproc al independenței și pe egalitatea în drepturi, și anume, pe dreptul suveran al fiecărei țări de a-și construi propriul său destin“.

În concepția sa, „fundamentul păcii“, ca sursa de viață și de progres, trebuia să vină dintr-o „stare de spirit“, care stimulează dialogul și cooperarea, depășind contradicțiile dintre state.

Mă voi referi acum la actualitatea viziunii sale privind construcția unei Europe Unite și identitatea europeană a României, în acest an de o importanță istorică pentru politica externă a țării noastre și în acești ani de consacrare, definitivă – sper eu –, a locului României în configurația lumii libere de astăzi. Ne aflăm acum la o răspântie de drumuri, într-un moment în care putem rupe definitiv cu lunga serie de cicluri sfârșimate, pentru a intra într-o construcție solidă, durabilă, împreună cu ceilalți europeni.

Viziunea lui Nicolae Titulescu, care trece de la național, prin regional, spre universal, se proiectează astăzi în politica noastră externă prin spiritul de valori și de norme ale comunității euroatlantice pe care ni le asumăm în spiritul consensului național.

Sunt profund convins că identitatea noastră națională – identitatea europeană – exprimă realitatea adevăratei noastre vocații istorice; toleranța interetnică, solidaritatea umană, coabitare pașnică, bazate pe interes comun, valori atât de apreciate de Titulescu. De asemenea, am

convingerea că recunoașterea sistemului democratic inspirat de valorile europene a produs în România mutații durabile, care nu mai pot fi suspectate ca fiind situații conjuncturale, sau că este vorba de un dublu discurs.

Fără a asuma în mod responsabil esența valorilor comunității, inclusiv valorile stabile de drept, eforturile noastre ar fi fost incomplete. Acest adevăr este el însuși expresia concepției generale a lui Titulescu asupra relațiilor internaționale. Este, în realitate, ilustrarea atașamentului său constant la principiile juridice și morale care ar trebui să guverneze viața popoarelor și relațiile între ele. Modelul său umanist de organizare internațională – bazat pe ordine, stabilitate și eficiența dreptului – reprezintă efortul unui gânditor preocupat de găsirea căilor și mijloacelor practice pentru a face față respectării în mod responsabil a valorilor consacrate.

De aceea, progresele substanțiale înregistrate de către diplomația română, în ultimele luni în relațiile de cooperare și de parteneriat cu vecinii sunt recunoscute și apreciate pretutindeni în Europa. Mă gândesc, de exemplu, la modul în care au fost încheiate relațiile de parteneriat cu Ungaria sau la aplicarea normelor europene privind minoritățile naționale.

Este un răspuns actual, continuând spiritul deschis pe care, an de an, Titulescu a căutat să-l promoveze ca o bază de bună vecinătate în contextul atât de complicat al epocii.

Una din contribuțiile remarcabile ale operei lui Titulescu a fost convingerea sa privind ancorarea României în Europa și a Europei în România. Acest devotament a fost cheia de boltă a succeselor sale care urmăreau demonstrarea vocației europene a poporului român. Titulescu ne-a încredințat această misiune. „Ideile – spunea el – nu mor odată cu cei care le-au dat naștere. Cei ce mor pentru o idee sunt eroi al căror unic testament este un singur cuvânt: continuați!”

Astăzi, rememorând curajul acțiunii politice a lui Titulescu, am convingerea că România va fi mai respectată și mai sigură de identitatea sa europeană dacă ar ieși din umbra micilor compromisuri, a lui „merge și așa”, a resemnării în fața unui destin a cărui victimă nu ar fi decât ea. Noi dorim să construim o comunitate națională care să țină cont de interesele individuale și colective ale cetățenilor săi care înțeleg identitatea lor prin solidaritate, o comunitate în care speranța ar fi mai normală decât apatia sau cinismul.

Nicolae Titulescu nu a ezitat să amintească marilor democrații occidentale că interesele lor nu se opresc la propriile lor granițe. Pe deplin conștient de indivizibilitatea securității europene, precum și de faptul că niciun stat de pe continent – oricât de îndepărtat geografic de o zonă de conflict potențial sau efectiv – nu se poate sustrage răspunderilor care îi revin pe planul apărării sale, Titulescu este precursorul acestei solide opere de coeziune paneuropeană la care politica noastră externă contribuie

în fiecare zi.

Este impresionant să vedem cât de mulți cetățeni sprijină astăzi aderarea la Uniunea Europeană și NATO, asumând, prin acest sprijin, apartenența la un sistem economic, social și de valori europene. Acest sprijin exprimă dorința noastră colectivă de a marca ireversibilitatea reformelor politice și economice, integrarea economică într-un sistem ordonat, care funcționează și care este capabil să facă față noilor sfidări ale globalizării, ale accesului la cunoștințele cele mai avansate.

Marea majoritate a românilor consideră integrarea în Uniunea Europeană și în NATO ca singura garanție pentru suveranitatea noastră democratică și adevărata garanție pentru atingerea prosperității și securității fiecărui cetățean. Istoria noastră recentă, precum și amintirile noastre mai vechi ne-au ajutat să ne disciplinăm emoțiile și să urmărim acest scop în termeni raționali. Am învățat, cu prețul unui enorm sacrificiu uman și economic, adevărata valoare a democrației și a suveranității în cadrul sistemului european și euroatlantic bazat pe statul de drept și pe demnitatea umană. Realismul și abandonarea vechilor clișee sunt repere actuale ale politicii noastre externe pe direcția aceluiasi program pe care Titulescu îl inculcase contemporanilor săi.

Impresionanta voință de a face „istoria națiunilor“ din Centrul și din Estul Europei, proiectând viitoarea lor configurație asupra celei din Europa Occidentală în dimensiunea transatlantică, este astăzi energia de care are nevoie NATO. Noi aparținem cu toții unui ciclu istoric care a schimbat harta politică a Europei prin Cortina de fier.

Noi am dovedit, fiecare în felul său, că avem curajul să ne asumăm răspunderea marilor transformări în numele celor mai profunde idealuri care dau sens existenței Europei Unite și Alianței Nord-Atlantice. Suntem capabili să aducem cu noi acest curaj, un neobosit curaj și o mare sete de succes. Aceste merite nu sunt cele de care Europa are nevoie acum?

România, ca parte a spiritul Europei Occidentale, este gata să-și asume rolul de transformare a simplei figurații geografice, așa-zisa frontieră de est a Europei Unite, într-o rampă de lansare a valorilor europene în spațiile conexe. Ralierea Balcanilor de Vest la spiritul european, dobândirea pentru Republica Moldova a vocației europene, proiectarea către spațiul Mării Negre și al Caucazului a valorilor unității europene sunt procese care vor beneficia de experiența noastră regională.

Profundul nostru atașament de aderare la structurile europene și euroatlantice nu înseamnă că trebuie să neglijăm relațiile cu partenerii din alte zone geografice, iar noi înțelegem că a fi prooccidental nu înseamnă nici ambiguitate, nici relație distantă cu partenerii din Est. Am convingerea că promovând o politică armonioasă, prevăzătoare și

perseverentă vom găsi și răspunsurile la întrebările pe care suntem încă tentați să ni le punem – privind beneficiile istorice ale integrării în raport cu presupusele sacrificii istorice.

Celebrul răspuns al lui Titulescu privind chestiunea liniilor de demarcare și a frontierelor era: „Nu prin deplasarea frontierelor cu câțiva kilometri spre est sau spre vest apărăm mai bine pacea. Ceea ce trebuie făcut pentru a asigura pacea este ca popoarele, cu toată sinceritatea și fără gânduri ascunse să se angajeze în spiritualizarea frontierelor prin acorduri de toate felurile...”.

Titulescu înțelesese, mai bine ca nimeni altcineva la timpul său, că o consolidare a relațiilor de bună vecinătate, inclusiv în ceea ce privește relațiile subregionale, ar putea deveni o puternică garanție a păcii. Diplomatul român era conștient că atâta timp cât țările Europei Centrale nu vor fi susținute de țările occidentale în aspirațiile lor de pace, atât timp cât țările occidentale nu vor vedea că amenințările îndreptate înspre țările Europei Centrale sunt amenințări îndreptate chiar spre ele însele, eforturile de a evita războiul vor fi precare. Înțelegerea Balcanică („Am suferit destul – spunea el – Balcanii au fost prea mult timp câmpiile însângerate ale unei omeniri nebune...“), Mica Înțelegere, sunt expresii ale concepției sale privind rolul preventiv al securității internaționale, în climatul atât de agresiv și contestatar al perioadei dintre cele două războaie.

Înțelegem că drumul cel mai sigur către securitate și stabilitate în Europa este promovarea includerii și nu a divizării, apropierea partenerilor vecini de valorile comune euroatlantice și identificarea unor soluții comune la probleme comune. Acesta este sensul valorilor înscrise în Carta pentru buna vecinătate, cooperare, stabilitate și securitate în Europa de Sud-Est, cel care susține solidaritatea regională. Acesta este sensul recenteii inițiative de cooperare în zona Dunării lansată de România, Austria, Comisia Europeană și Pactul de Stabilitate care va fi inaugurată în curând la Viena.

Europa nu va fi cu adevărat întreagă și liberă decât atunci când vom îndepărta bariera psihologică a liniei care separă virtual zonele de cultură ale sale. Demersul nostru european încurajează eliminarea divizării prosperității prin acțiuni ce urmăresc promovarea șanselor egale și a accesului total, fără prejudicierea specificului identității naționale.

Modernizarea societăților europene nu poate ignora faptul că oamenii privesc dincolo de eficiența și de omogenitatea globală, către rădăcinile lor, către valorile lor și către familiile lor. Pe de altă parte, a fi cetățean al Europei Unite presupune o identitate puternică și evitarea anonimatului indiferent dacă el este național, etnic, cultural sau religios. Trebuie să evităm ca încrederea cetățenilor față de noua construcție

europăeană să fie diminuată prin dizolvarea suveranității naționale într-o masă uniformizată dintr-un punct de vedere politic dincolo de identitățile naționale. „Suveranitatea națiunilor continuă să existe, dar grevată de o servitute internațională în favoarea păcii“ – spunea Titulescu.

Noi înțelegem printr-o Europă Unită mai mult decât suma contribuțiilor individuale ale fiecărui stat. O comunitate europeană solidară va putea fi o construcție durabilă în măsura în care toți cetățenii vor avea sentimentul că sunt cu adevărat reprezentați și vor fi implicați în acest mare proiect. România, prin datele sale demografice, prin potențialul său economic, uman și impresionanta calitate culturală europeană, va fi un nou membru important al edificiului noii construcții europene.

Armonia națională din România este configurația cea mai prețioasă a meritelor coeziunii prin diversitate, spre care Europa dorește să se îndrepte: coeziune socială, coeziune culturală, coeziune de interese, coeziune competitivă. Acestea sunt emblemele noii paradigme europene pe care România poate și vrea să și le asume: armonie, competitivitate și atragerea modelului de societate unită și diversificată.

Cred ca realizarea Uniunii Europene la care dorim să contribuim printr-un efort național substanțial nu va putea fi atinsă prin dizolvarea identităților naționale europene. Cred, mai degrabă, într-un proces de creare a unei democrații europene bazată pe cultivarea pluralismului și a respectului nealterat al intereselor cetățenilor. Nu este vorba de o integrare europeană ca un scop abstract (pentru ea însăși), ci de gradul de prosperitate care poate da măsura plusvalorii produse prin integrare, de care trebuie să beneficieze fiecare regiune, fiecare cetățean. Pe un astfel de fundament noi vom fi capabili de a recrea sensul profund al Europei sociale. Europa socială nu va însemna numai aprofundarea identității comune, ci și mai multe oportunități fără obligații. Europa socială va trebui să-și asume obligațiile, printre care, răspunderea guvernelor față de cetățenii lor este primordială.

A fi european astăzi, sincronizat cu ritmul dezvoltării Europei, înseamnă reguli, respectarea legii, seriozitatea angajamentelor. O politică externă eficientă și în serviciul fiecărui cetățean trebuie să fie susținută de o politică internă coerentă și curajoasă.

Ca legătură strânsă între politica externă și cea internă la care se referea Titulescu, înaintea angajamentelor naționale către Europa, se plasează angajamentele către toți cetățenii României: asigurarea unei dezvoltări economice sănătoase și durabile, în care investiția în capital uman, educația, oportunitățile de progres social să fie sursa avantajului nostru competitiv ca națiune.

„Trăim o epocă dificilă; are loc o tranziție de la o formă de viață colectivă la alte forme; multe adevăruri vechi au murit; noile adevăruri nu sunt încă destul de limpezi pentru a se putea transforma în forțe active“ – spunea Titulescu. El a

devenit diplomat european acționând împotriva oricăror forțe sau inițiative care puneau în discuție, în egală măsură, securitatea țării sale și ordinea europeană rezultată după Primul Război Mondial. „Pacea trebuie cucerită și nu proclamată“, afirma el.

O astfel de evaluare este valabilă și pentru epoca noastră. Sfârșitul Războiului Rece este o certitudine sau aproape, dar contururile noii stabilități încă nu sunt fixate. Logica securității internaționale reformulează tot mai mult modelele bipolarității, îndepărtându-se treptat de sferele de influență atunci când amenințările asimetrice au impus noile priorități de securitate. Divizarea economică între țări și regiuni geografice impune o nouă solidaritate globală: restabilirea creșterii durabile, acțiuni destinate proiectării și consolidării unei securități întărite, capabilă să răspundă noilor amenințări, redefinirea noilor sfidări pentru mediile de afaceri la nivel național și mondial, precum și refacerea unui sistem de relații comerciale deschise.

Încă din 1931, Nicolae Titulescu afirma: „Mă refer la dezarmarea morală ce are ca obiectiv revizuirea manualelor școlare, pentru a dezvolta la tineri spiritul de solidaritate internațională“. Realizarea compatibilității noastre cu Europa va însemna recunoașterea identității europene a tuturor cetățenilor noștri, fără deosebire de origine etnică.

Sunt profund convins că cea mai mare realizare a ultimilor 12 ani de postcomunism este noul militantism democratic al noii generații, bazat pe înțelegerea și aplicarea sa curajoasă. Investiția în capitalul de educație, în creativitatea tinerilor în domeniile de vârf ale comunicației și stimularea continuă a spiritului democratic reprezintă investiții pe care trebuie să le cultivăm fără încetare.

Eu nu subscriu tezei după care ar exista mai multe Europe. Prefer să cred că există o singură Europă, care are nevoie de noi toți pentru a se vindeca de vechile fracturi.

Lecția de istorie a secolului trecut este evidentă: revizuirea frontierelor și crearea de spații epurate după criterii etnice sau religioase conțin inevitabil germenii insecurității. De aceea, politica noastră externă va continua să combată și să descurajeze orice încercare de naționalism sau revizionism, străine realității europene contemporane și care s-ar afla în totală contradicție cu spiritul relațiilor între statele cu o identitate democratică. Acestea sunt obiectivele pentru care Titulescu și-a mobilizat, cu devotament și curaj, toată energia, obiective care sunt astăzi atât de prezente.

Astăzi, crima organizată, absența legalității și actele extremiste sunt boli care amenință stabilitatea și care proliferază în zonele negre, caracterizate de lipsa de perspective.

Sărăcia și absența șanselor credibile la o viață decentă în mai

multe comunități din Balcanii de Vest, din Europa de Est, din Asia Centrală constituie o grea povară, ca urmare a anilor de tranziție de la dictatură la democrație, de la război la cooperare.

Intoleranța etnică și religioasă, fundamentalismul, vechile obsesii naționale ale trecutului mai sunt încă, în anumite zone, mai puternice decât perspectiva unei sincronizări cu valorile europene.

În fața acestei sfidări, noi considerăm că prin integrarea noilor democrații din Europa Centrală și de Sud-Est în Uniunea Europeană și în structurile euroatlantice vom putea contribui mai bine la construirea stabilității politice și economice, pentru binele întregii Europe.

În galeria personalităților din secolul trecut, marcat de mari realizări, dar și de enorme suferințe pentru națiunea română, Nicolae Titulescu se distinge ca unul din cei mai iluștri mentori ai noștri. Și aceasta, pentru că el a știut să îndeplinească datoria cu dragostea de patrie pentru a găsi justa măsură între interesele țării și interesele continentului și ale lumii întregi. Cu această măsură noi, românii, contribuim astăzi la solidaritatea Națiunilor Unite.

Această evocare a unora din ideile vizionarului Titulescu, este o invitație de a reflecta la meritele spiritului său european.

Sunt încrezător că istoria îi va da dreptate că a visat la un destin solidar al continentului nostru european. Este o sfidare de peste timp a marelui nostru precursor și o datorie pe care o avem, aceea de a transpune în acte devotamentul său profund pentru pace, pentru coeziune europeană și pentru bună înțelegere între toate popoarele lumii.